

HELENA PŁAWUCKA

Uniwersytet Wrocławski

Niezdolność do pracy dla celów rentowych w systemie ubezpieczenia społecznego rolników

1. Rys historyczny

Niezdolność do pracy stanowi podstawową przesłankę nabycia renty z tytułu niezdolności do pracy. W systemie ubezpieczenia społecznego rolników renta ta jest, oprócz emerytury rolniczej, jednym z podstawowych świadczeń. Omawianą rentę (nazywaną dawniej rentą inwalidzką), jako odrębne świadczenie o charakterze ubezpieczeniowym, wprowadziła ustawa z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym i innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin¹. Wspomniana ustawa przyznawała rolnikom rentę tylko w razie stwierdzenia inwalidztwa I lub II grupy, wyłączając nabycie tego świadczenia z tytułu inwalidztwa III grupy. Wyłączenie to budziło zastrzeżenia², zwłaszcza że dotyczyło również – objętych zakresem inwalidztwa tej grupy – przypadków pełnej utraty zdolności do dotychczasowej pracy (w tym przypadku pracy w gospodarstwie rolnym), przy zachowaniu możliwości (w odniesieniu do rolników raczej teoretycznych) wykonywania innej pracy, niżej kwalifikowanej.

Inwalidztwo i grupy inwalidzkie, w odniesieniu do rolników, były oceniane według przepisów o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin³. Takie rozwiązanie powodowało wiele problemów praktycznych. Wynikały one głównie stąd, iż wspomniana koncepcja inwalidztwa, oparta na

---

¹ Dz.U. Nr 32, poz. 140.

² Por. np. M. Ciepliński, *Renty inwalidzkie w rolnictwie – mity i fakty*, Ubezpieczenia w Rolnictwie, Materiały i Studia 2005, nr 1, s. 40.

³ Por. ustawę z dnia 23 stycznia 1968 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 3, poz. 6).

szerokiej ocenie możliwości zarobkowania nieograniczonych tylko do dotychczasowej pracy oraz zakładającą możliwość ustąpienia inwalidztwa w wyniku poprawy stanu zdrowia bądź nabycia nowych umiejętności zawodowych (stwierdzeniu tych faktów służyły badania kontrolne), była dostosowana do sytuacji osób wykonujących pracę w ramach stosunków pracy, natomiast nie odpowiadała rzeczywistej sytuacji zawodowej i życiowej rolników⁴. W przypadku indywidualnych rolników, zwłaszcza zawansowanych wiekiem, możliwości wykonywania innej pracy zarobkowej lub przekwalifikowania się były bowiem – ze względu na ogólnie niski poziom wykształcenia – niewielkie. Przyjęte rozwiązanie nie pozwalało także na realizowanie ogólnych, pozasocjalnych celów ubezpieczenia społecznego rolników, związanych z przyspieszeniem zmian pokoleniowych na wsi, przez przekazywanie gospodarstw rolnych młodszemu, zdolnemu do pracy i wykształconemu rolnikom.

W praktyce zatem ustalenie inwalidztwa I i II grupy w przypadku rolników sprowadzało się do stwierdzenia całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym, bez badania możliwości wykonywania innych zajęć zarobkowych, które – gdyby nawet faktycznie istniały – nie mogły stanowić przeszkody do przyjęcia inwalidztwa rolnika i przyznania mu renty. W przeciwnym razie wspomniane gospodarcze cele omawianego systemu nie byłyby realizowane.

Z podobnych przyczyn, wobec wymogu przekazywania gospodarstwa rolnego dla nabycia renty, wszystkie renty były rolnikom przyznawane na stałe (nawet jeżeli inwalidztwo faktycznie miało charakter jedynie okresowy) i rolnicy pobierający takie renty nie byli poddawani kontrolnym badaniom lekarskim⁵. Badania takie i w ich efekcie cofnięcie statusu inwalidy bądź ustalenie inwalidztwa tylko III grupy, które w tym systemie nie uprawniało do renty, powodujące w konsekwencji brak prawa do renty, prowadziłyby bowiem do braku ochrony socjalnej rolnika, mimo iż odzyskana zdolność do pracy w gospodarstwie rolnym nie mogła być realizowana ze względu na wcześniejsze przekazanie tego gospodarstwa w celu nabycia prawa do renty. Ewentualny zaś zwrot przekazanego gospodarstwa rolnego rolnikowi nie był brany pod uwagę, gdyż prowadziłoby to do odwrócenia zaistniałych już procesów, związanych z funkcjami i celami omawianego systemu.

Istotną zmianę w interesującym nas zakresie wprowadziła kolejna ustawa z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin⁶. Przyznała ona prawo do renty inwalidzkiej także inwalidom III grupy, jeżeli wystąpiła całkowita niezdolność do pracy w gospodarstwie

⁴ Szerzej H. Pławucka, *Uwagi na temat systemu emerytalnego rolników*, Państwo i Prawo, nr 2, 1980, s. 103–104.

⁵ Por. M. Ciepliński, *op. cit.*, s. 42; A. Lejk-Kepka, *Analiza funkcjonowania rolniczego ubezpieczenia społecznego, Emerytury i renty rolnicze w liczbach*, Ubezpieczenia w Rolnictwie, Materiały i Studia 2003, nr 4(20), s. 34.

⁶ Dz.U. Nr 40, poz. 268.

rolnym. Zasady ustalania tego inwalidztwa określił w drodze rozporządzenia Minister Pracy, Płacy i Polityki Socjalnej⁷. Regulacja ta sprowadzała się do modyfikacji ogólnego pojęcia inwalidztwa III grupy, przewidzianego dla pracowników, do sytuacji rolników⁸. Głównym kryterium pozwalającym na ustalenie całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym rolnika zaliczonego do III grupy była niezdolność do wykonywania podstawowych czynności produkcyjnych w prowadzonym gospodarstwie rolnym. Przy ocenie tej niezdolności KiZ-y uwzględniały zawarte w wywiadzie zawodowym dane charakteryzujące gospodarstwo rolne (obszar gospodarstwa i jego strukturę, rodzaj produkcji, wyposażenie gospodarstwa w urządzenia i maszyny rolnicze, środki transportu, budynki gospodarcze) oraz warunki i rodzaje prac wykonywanych w tym gospodarstwie przez rolnika ubiegającego się o rentę. Przepisy rozporządzenia wykonawczego wyraźnie postanawiały o nieprzeprowadzaniu z urzędu badań kontrolnych stanu inwalidztwa osób, które przekazały gospodarstwo rolne następcy lub państwu.

Zasadnicze zmiany w koncepcji inwalidztwa, dotyczącego rolników, wprowadziła obecnie obowiązująca ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników⁹. Ustawa ta przyjęła pojęcie długotrwałej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym jako podstawowy warunek przyznania renty inwalidzkiej, odchodząc tym samym od pojęć inwalidztwa i grup inwalidztwa, obowiązujących (do końca sierpnia 1997 r.) w systemie ubezpieczeń powszechnych. Nadal jednak oceny tej niezdolności dokonywały KiZ-y, gdyż własny system orzeczniczy wprowadzono dopiero w 1997 r.¹⁰

Zgodnie z art. 21 ust. 2 ustawy (w pierwotnym brzmieniu) ubezpieczonego rolnika uważano za długotrwanie niezdolnego do pracy w gospodarstwie rolnym, jeżeli ze względu na pogorszenie jego stanu zdrowia istniały przeciwwskazania do osobistego wykonywania niezbędnych prac w danym gospodarstwie w okresie dłuższym niż 6 miesięcy. Uregulowanie to było równoznaczne z wprowadzeniem do systemu ubezpieczenia społecznego rolników w wyraźny sposób niezdolności do pracy (inwalidztwa) o charakterze zawodowym¹¹, gdyż oceny tej niezdolno-

---

⁷ Por. § 31–34 rozporządzenia MPPiSS z dnia 5 sierpnia 1983 r. w sprawie składu komisji lekarskich do spraw inwalidztwa i zatrudnienia, trybu postępowania, trybu kierowania na badania przez te komisje oraz szczegółowych zasad ustalania inwalidztwa (Dz.U. Nr 47, poz. 214 ze zm.).

⁸ Podkreśla to B. Wierzbowski w głosie do wyroku S.A. w Łodzi z dnia 29 kwietnia 1994 r., III AUr 130/94, OSP 1995, nr 1, poz. 19, s. 39.

⁹ Tekst pierwotny ustawy został zamieszczony w Dz.U. z 1991 r., Nr 7, poz. 24; aktualny tekst – por. Dz.U. z 2008 r., Nr 50, poz. 291.

¹⁰ Por. ustawę z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz.U. Nr 124, poz. 585).

¹¹ Zob. wyrok SN z dnia 13 października 1995 r., II URN 5/95, OSNP 1996, nr 10, poz. 42. W doktrynie już po zmianach wprowadzonych ustawą z dnia 14 grudnia 1982 r. uznano, iż ustawa ta wprowadziła do systemu rolniczego inwalidztwo zawodowe – por. S. Szymańska, *Podstawowe założenia ustawy o ubezpieczeniu społecznym indywidualnych rolników i członków ich rodzin*, Nowe Prawo 1983, nr 7–8, s. 7–8.

ści dokonywano wyłącznie w stosunku do możliwości pracy w gospodarstwie rolnym, bez uwzględnienia zdolności do pracy poza tym gospodarstwem, nawet gdyby miała ona charakter pracy rolniczej, a tym bardziej pracy zarobkowej poza rolnictwem.

W orzecznictwie sądowym konsekwentnie przyjmowano, iż omawiana niezdolność do pracy powinna być oceniana w stosunku do możliwości wykonywania pracy w konkretnym gospodarstwie rolnym, a nie w jakimkolwiek gospodarstwie rolnym w ujęciu abstrakcyjnym¹². Oznaczało to, iż od rolnika niezdolnego do pracy w danym gospodarstwie rolnym nie można było wymagać, by poszukiwał innego zajęcia, choćby w innym gospodarstwie rolnym¹³. Dla oceny tej niezdolności nie miała znaczenia także liczba osób pracujących w danym gospodarstwie i ich zdolność do pracy. W orzeczeniu z dnia 1 grudnia 2000 r., II UKN 103/00, Sąd Najwyższy przyjął, iż w ocenie zdolności do pracy w danym gospodarstwie rolnika ubiegającego się o rentę nie uwzględnia się zdolności do pracy w tym gospodarstwie jego małżonka¹⁴. W stanie faktycznym sprawy zainteresowana podnosiła, iż przy ocenie jej niezdolności do pracy nie zostały wzięte pod uwagę wszystkie okoliczności dotyczące danego gospodarstwa, a w szczególności fakt, iż większość prac w tym gospodarstwie – ze względu na inwalidztwo męża – obciążała samą zainteresowaną. Sąd Najwyższy uznał jednak, iż stan zdrowia i zdolność do pracy męża zainteresowanej nie stanowi elementu składającego się na pojęcie „danego gospodarstwa rolnego”. Wydaje się jednak, iż w takim przypadku niezdolność do pracy współmałżonka, wpływając na zwiększenie zakresu prac niezbędnych do wykonywania w gospodarstwie rolnym przez rolnika ubiegającego się o rentę, nie powinna być pomijana przy ocenie jego niezdolności do pracy w tym gospodarstwie.

W literaturze podniesiono trafnie¹⁵, iż przy ocenie niezdolności do pracy rolnika, zrelatywizowanej do jego gospodarstwa rolnego, im słabsze w sensie organizacyjno-ekonomicznym jest to gospodarstwo, wymagające głównie pracy fizycznej, tym mniejszy uszczerbek na zdrowiu wystarczy do uznania jego właściciela za długotrwale niezdolnego do pracy w tym gospodarstwie. Natomiast w dobrze zorganizowanych, wielkoobszarowych gospodarstwach rolnych, w których wysiłek prowadzącego gospodarstwo skupia się przede wszystkim na organizacji procesu produkcji i sprzedaży produktów rolnych, nawet znaczne naruszenie sprawności organizmu może nie uzasadniać uznania rolnika za niezdolnego do pracy w tym gospodarstwie. Uznanie ubezpieczonego za długotrwale niezdolnego do pracy może zależeć także od funkcji pełnionej w gospodarstwie rolnym. Przykładowo: inne czynności w gospodarstwie wykonuje domownik, a inne rol-

¹² Por. wyrok S.A. w Łodzi z dnia 29 kwietnia 1994 r., cyt. w przypisie 8, oraz wyrok SN z dnia 20 maja 1997 r., II UKN 121/97, OSNP 1998, nr 6, poz. 188.

¹³ Tak B. Wierzbowski w głosie cyt. w przypisie 8, s. 39.

¹⁴ Orzeczenie zamieszczone w OSNP 2002 r., nr 14, poz. 341.

¹⁵ Por. B. Wierzbowski, *op. cit.*, s. 39.

nik prowadzący gospodarstwo rolne, w związku z tym w przypadku tego ostatniego niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym mogą powodować nawet lekkie zaburzenia psychiczne, gdyż prowadzenie i kierowanie gospodarstwem wymaga zwiększonego wysiłku umysłowego.

Przy ocenie długotrwałej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym, oprócz aspektów medycznych (rodzaj, charakter i przebieg procesów chorobowych i ich wpływ na stan czynnościowy organizmu oraz możliwość przywrócenia zdolności do pracy przez leczenie i rehabilitację), należało uwzględniać także aspekty zawodowe, tzn. rodzaj i zakres prac dotychczas wykonywanych przez zainteresowanego w gospodarstwie rolnym¹⁶.

Istotnym elementem długotrwałej niezdolności do pracy było kryterium „prac niezbędnych” do osobistego wykonywania przez rolnika w danym gospodarstwie rolnym. Było to pojęcie nieostre, niemające ustalonego w przepisach omawianej ustawy wzorca. Ogólnie jednak należało brać pod uwagę – jak już wspomniano – rodzaj prac dotychczas wykonywanych przez rolnika w danym gospodarstwie, z uwzględnieniem potrzeb i specyfiki pracy w tym gospodarstwie, a także cechy bliżej charakteryzujące prowadzone przez rolnika gospodarstwo rolne (np. powierzchnię gospodarstwa, w tym areał ziemi ornej, łąk i lasów, rodzaje upraw, wyposażenie w sprzęt zmechanizowany, liczbę inwentarza żywego itd.), oraz specyfikę pracy rolniczej w ogóle, tj. powtarzalność pewnych prac, wykonywanie ich w określonej porze roku i inne¹⁷. W orzeczeniu z dnia 30 marca 2000 r., II UKN 442/99, Sąd Najwyższy stwierdził, iż ocena występowania długotrwałej niezdolności do osobistego wykonywania prac niezbędnych do funkcjonowania danego gospodarstwa rolnego powinna być dokonywana z uwzględnieniem przyjętego w stosunkach wiejskich odróżnienia prac wykonywanych zwyczajowo przez kobiety albo przez mężczyzn. W stosunkach społecznych na wsi nadal bowiem dość tradycyjnie (przy czym tradycja ta ma najczęściej doniosłe uzasadnienie aksjologiczne) ogół prac niezbędnych do funkcjonowania gospodarstwa rolnego dzieli się na prace wykonywane przez kobiety i przez mężczyzn¹⁸.

Zawarte zatem w omawianej definicji kryterium „prac niezbędnych w danym gospodarstwie rolnym” wymagało – dla prawidłowej oceny niezdolności do pracy – wzięcia pod uwagę zarówno danych charakteryzujących gospodarstwo rolne rolnika ubiegającego się o rentę, jak i rodzaju prac wykonywanych przez niego w tym gospodarstwie przed pogorszeniem się stanu zdrowia, co oznaczało, iż ocena elementu zawodowego, decydującego o długotrwałej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym, była zindywidualizowana i konkretna.

¹⁶ Por. § 2 rozporządzenia MRiGŻ z dnia 21 października 1991 r. w sprawie ustalania prawa do renty inwalidzkiej rolniczej oraz zgłaszania i ustalania okoliczności i przyczyn wypadku przy pracy rolniczej (Dz.U. Nr 103, poz. 449).

¹⁷ Tak A. Wójcik, *Długotrwała niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym*, Ubezpieczenia w Rolnictwie, Materiały i Studia 2000, nr 3(7), s. 112.

¹⁸ Zamieszczone w PPIPS 2001 r., nr 5, poz. 46.

Element biologiczny w definicji długotrwałej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym wyrażał się pogorszeniem stanu zdrowia w stosunku do tego, gdy zainteresowany miał pełną sprawność, powodującym przeciwwskazania do osobistego wykonywania prac w gospodarstwie rolnym przez okres dłuższy niż 6 miesięcy. Nie ustalano zatem długotrwałej niezdolności do pracy przed upływem tego okresu, chyba że w chwili badania stan zdrowia wskazywał, iż niezdolność ta będzie trwała nieprzerwanie ponad 6 miesięcy (§ 4 rozp. wyk. z 1991 r.). Przy ocenie tego kryterium istotnymi okolicznościami były więc stopień i czas ograniczenia zdolności do pracy w gospodarstwie rolnym oraz istnienie lub brak przeciwwskazań lekarskich do osobistego wykonywania przez ubezpieczonego prac niezbędnych w jego gospodarstwie. Omawiana przesłanka została ukształtowana bardzo korzystnie, ponieważ do przyjęcia długotrwałej niezdolności do pracy wystarczyło stwierdzenie jedynie zdrowotnych przeciwwskazań (także z powodów prewencyjnych) do osobistego wykonywania prac w gospodarstwie rolnym, co nie zawsze było równoznaczne ze stwierdzeniem faktycznej niezdolności do pracy w tym gospodarstwie¹⁹. W orzeczeniu z dnia 5 sierpnia 1998 r., III AUa 268/98, Sąd Apelacyjny w Łodzi podkreślił odmienność uregulowania dotyczącego niezdolności do pracy jako zasadniczej przesłanki renty w odniesieniu do pracowników oraz do rolników²⁰. Do nabycia renty pracownik musiał być aktualnie całkowicie lub częściowo niezdolny do pracy zarobkowej i nie wystarczyło stwierdzenie jedynie przeciwwskazań do wykonywania tej pracy. Do uznania zaś rolnika za długotrwale niezdolnego do pracy w gospodarstwie rolnym wystarczyło ustalenie jedynie przeciwwskazań do osobistego wykonywania prac niezbędnych w tym gospodarstwie, przy czym okres ich trwania był dość krótki, gdyż wynosił tylko sześć miesięcy.

Oprócz pojęcia długotrwałej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym przepisy ustawy posługiwały się początkowo także pojęciem inwalidztwa I grupy. Zgodnie z § 5 ust. 2 rozporządzenia wykonawczego z 1991 r., jeżeli długotrwała niezdolność do pracy była związana z inwalidztwem I grupy, to ustalając tę niezdolność, należało stwierdzić inwalidztwo I grupy. Chodziło o inwalidztwo I grupy w rozumieniu ogólnych przepisów emerytalnych. W ujęciu tych ostatnich przepisów (art. 23 ustawy emerytalnej z 1982 r.) inwalidą I grupy była osoba niezdolna do wykonywania jakiegokolwiek zatrudnienia, która ze względu na niemożność samodzielnej egzystencji wymagała stałej lub długotrwałej opieki innej osoby. W świetle art. 22 ust. 1 ustawy (w pierwotnym brzmieniu) stwierdzenie u rolnika inwalidztwa I grupy uprawniało go do renty inwalidzkiej na stałe.

Nowelizacja ustawy w 1996 r., z mocą obowiązującą od 1 stycznia 1997 r.²¹, wprowadziła, oprócz długotrwałej niezdolności do pracy w gospodarstwie rol-

¹⁹ Krytycznie na ten temat J. Kossakowski, *Orzecznictwo lekarskie w systemie ubezpieczenia społecznego rolników*, Ubezpieczenia w Rolnictwie, Materiały i Studia, nr 4(16) z 2002 r., s. 68.

²⁰ Zamieszczone w OSA z 1999 r., nr 2, poz. 10.

²¹ Por. ustawę wymienioną w przypisie 10.

nym, pojęcie stałej niezdolności do pracy w tym gospodarstwie. Zgodnie z dodanym w art. 21 ustawy ustępem 2 „a” niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym uznawano za stałą, jeżeli stwierdzone według wiedzy medycznej zmiany w stanie zdrowia, w stopniu powodującym przeciwwskazania, o których mowa w ustępie 2 tegoż artykułu, były nieodwracalne. W uzasadnieniu wyroku z dnia 7 października 1998 r., II UKN 250/98, Sąd Najwyższy podkreślił, iż przepis ten, wprowadzając pojęcie stałej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym, odwołuje się do treści ust. 2 art. 21 ustawy, co oznacza, iż nie tylko przy niezdolności długotrwałej, lecz także przy niezdolności do pracy o charakterze stałym zmiany w stanie zdrowia muszą powodować przeciwwskazania do osobistego wykonywania prac niezbędnych w danym gospodarstwie rolnym²².

Stała niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym uzasadnia przyznanie renty inwalidzkiej na stałe. Począwszy od 1 stycznia 1997 r. wyłączono bowiem istniejącą do tej pory możliwość nabycia renty inwalidzkiej na stałe z tytułu inwalidztwa I grupy, wprowadzając zamiast tego prawo jej przyznania, gdy niezdolność do pracy miała charakter stały, we wcześniej omówionym znaczeniu. Pojęcie inwalidztwa I grupy zostało zastąpione pojęciem niezdolności do samodzielnej egzystencji; stwierdzenie takiej niezdolności uprawniało do dodatku pielęgnacyjnego przyznawanego na zasadach i w wysokości przewidzianych w ogólnych przepisach emerytalnych.

2. Całkowita niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym

Obecny kształt prawnej definicji niezdolności do pracy dla celów rentowych w systemie ubezpieczenia rolników jest wynikiem istotnej nowelizacji obowiązującej ustawy, dokonanej ustawą z dnia 2 kwietnia 2004 r., z mocą obowiązującą od 2 maja 2004 r.²³ W zakresie nas interesującym wspomniana ustawa wprowadziła w miejsce dotychczasowej długotrwałej niezdolności do pracy (w kształcie wcześniej omówionym) pojęcie całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym, orzekanej na trwale lub okresowo. Zgodnie z aktualnym brzmieniem art. 21 ust. 5 ustawy za całkowicie niezdolnego do pracy w gospodarstwie rolnym uważa się ubezpieczonego, który z powodu naruszenia sprawności organizmu utracił zdolność do osobistego wykonywania pracy w gospodarstwie rolnym.

W doktrynie nową definicję uznano za trafniejszą, zwracając jednocześnie uwagę na jej zbliżenie do definicji niezdolności do pracy, obowiązującej w syste-

²² Opublikowane w OSNP z 1999 r., nr 20, poz. 667.

²³ Por. ustawę z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 91, poz. 873).

mie ubezpieczenia powszechnego²⁴. Opinię tę można jedynie częściowo podzielić, ponieważ w odniesieniu do rolników nadal mamy do czynienia wyłącznie z niezdolnością (inwalidztwem) o charakterze zawodowym. Główna natomiast różnica w porównaniu ze stanem prawnym sprzed 2 maja 2004 r. (co jednocześnie zbliża tę definicję do pojęcia niezdolności do pracy w systemie ogólnym) sprowadza się nie tylko do odejścia od kryterium czasowego (tzn. wymogu trwania przeciwwskazań do pracy w gospodarstwie rolnym przez co najmniej 6 miesięcy), lecz przede wszystkim do zrezygnowania z kryterium istnienia przeciwwskazań do wykonywania prac niezbędnych w danym gospodarstwie rolnym na rzecz rzeczywistej utraty zdolności do wykonywania pracy w tym gospodarstwie. Ogólnie zatem w nowej regulacji nastąpiło istotne zaostrzenie podstawowej przesłanki nabycia renty rolniczej, jaką jest niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym.

Nie należy natomiast przypisywać istotnego znaczenia okoliczności, iż obecne określenie niezdolności do pracy w odniesieniu do rolników nie zawiera w płaszczyźnie werbalnej zwrotu o niezdolności do wykonywania „prac niezbędnych w danym gospodarstwie rolnym”. Ocena omawianej niezdolności do pracy musi być bowiem nadal odnoszona wyłącznie do warunków funkcjonowania danego gospodarstwa rolnego, z uwzględnieniem zakresu i rodzaju prac dotychczas wykonywanych w tym gospodarstwie²⁵.

W obecnym uregulowaniu wyraźnie podkreślono, iż warunkiem nabycia renty rolniczej jest **całkowita** niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym²⁶. Sformułowania tego nie należy jednak – w moim przekonaniu – traktować jako wprowadzenia nowego elementu do definicji niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym. Na gruncie poprzedniej definicji, pomijającej zwrot o „całkowitym” charakterze niezdolności, długotrwała niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym była także w praktyce orzeczniczej pojmowana wyłącznie jako niezdolność całkowita. W orzeczeniu z dnia 9 sierpnia 1995 r., II URN 26/95, Sąd Najwyższy, oddalając rewizję nadzwyczajną, podniósł w uzasadnieniu, iż schorzenia wnioskodawcy (padaczka i bóle głowy) wykluczają jedynie pracę na wysokościach i przy prowadzeniu pojazdów mechanicznych, natomiast zainteresowany jest zdolny do wykonywania pozostałych prostych prac fizycznych, niezbędnych w jego gospodarstwie rolnym. Zakres tych prac sprowadza się bowiem do obrządku niewielkiej ilości inwentarza żywego i do upraw na obszarze 2,5 ha, niewymagających znacznego wysiłku fizycznego; gospodarstwa tego nie cechuje

²⁴ Tak M. Ciepliński, *op. cit.*, s. 46–47.

²⁵ Por. § 2 pkt 3 rozporządzenia Ministra Polityki Społecznej z dnia 31 grudnia 2004 r. w sprawie orzecznictwa lekarskiego w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (Dz.U. z 2005 r., Nr 6, poz. 46); dalej: rozporządzenie wykonawcze.

²⁶ Wprowadzenie niezdolności całkowitej proponował L. Ostrowski, *System ubezpieczenia rolniczego – konserwować czy zmieniać*, Ubezpieczenia w Rolnictwie, Materiały i Studia, nr 4(8) z 2000 r., s. 37.

też wysoki stopień zmechanizowania. Istniejące schorzenia ograniczają zatem jedynie zdolność do pracy w gospodarstwie rolnym, jednak nie uniemożliwiają jej całkowicie²⁷.

Przy orzekaniu o całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym uwzględnia się łącznie, podobnie jak dotychczas, okoliczności dotyczące charakteru i przebiegu procesów chorobowych i ich wpływ na sprawność organizmu, sprawność psychofizyczną organizmu, stopień jego przystosowania się do ubytków anatomicznych, kalectwa oraz skutków choroby, możliwość przywrócenia zdolności do pracy w gospodarstwie rolnym przez leczenie i rehabilitację bądź zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, protezy i środki pomocnicze oraz rodzaj i zakres prac dotychczas wykonywanych przez zainteresowanego w gospodarstwie rolnym²⁸. Nowym elementem jest natomiast konieczność uwzględniania wieku ubezpieczonego, co wydaje się mieć związek z orzekaniem o celowości przekwalifikowania zawodowego dla celów przyznania wprowadzonej do systemu ubezpieczenia rolniczego w wyniku omawianej nowelizacji instytucji renty szkoleniowej, o czym w dalszej części.

Zgodnie z § 3 rozporządzenia wykonawczego, orzekając całkowitą niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym, ustala się okoliczności dotyczące m.in. a) trwałości lub przewidywanego okresu trwania takiej niezdolności, b) wskazań do rehabilitacji leczniczej realizowanej przez Kasę, c) niezdolności do samodzielnej egzystencji.

W wyniku nowelizacji doprecyzowano podział niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym na trwałą i okresową, przyjmując – wzorem uregulowania znanego w systemie powszechnym – za kryterium tego podziału rokowania co do stanu zdrowia zainteresowanego i możliwości odzyskania przez niego zdolności do osobistego wykonywania pracy w gospodarstwie rolnym (art. 21 ust. 6–7 ustawy; § 5 rozp. wyk.)²⁹. W związku z tym całkowitą niezdolność do pracy uznaje się za trwałą, jeżeli ubezpieczony nie rokuje odzyskania zdolności do osobistego wykonywania pracy w gospodarstwie rolnym, natomiast niezdolność ta ma charakter jedynie okresowy, jeżeli takie rokowania istnieją. Dotychczas różniczenie to nie było tak wyraźne; podstawowym pojęciem była bowiem długotrwała niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym, która mogła być orzeczona na stałe w razie nieodwracalności zmian w stanie zdrowia.

---

²⁷ Zamieszczone w OSNP z 1996 r., nr 4, poz. 65; zob. też orzeczenie SN z dnia 20 maja 1997 r., cyt. w przypisie 12. Natomiast Sąd Apelacyjny w Łodzi w orzeczeniu z dnia 28 grudnia 1992 r., III AUr 502/92 (cyt. za B. Wierzbowski, *op. cit.*, s. 39, przypis 8), stwierdził, iż zgodnie z art. 21 ust. 2 ustawy (przed nowelizacją) niezdolność do pracy nie musi być całkowita.

²⁸ Zob. § 2 rozporządzenia wykonawczego, cyt. w przypisie 25.

²⁹ W tym kontekście warto jednak zauważyć, iż w systemie powszechnym, począwszy od 1 listopada 2005 r., odstąpiono od orzekania niezdolności na stałe (por. art. 13 ust. 2–3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2004 r., Nr 39, poz. 353 ze zm., dalej: ustawa emerytalna)).

Odpowiednio do tego podziału rentę przyznaje się obecnie jako rentę stałą lub okresową, z poważnym jednak ograniczeniem możliwości przyznania tej pierwszej. Zgodnie z art. 22 ust. 1 ustawy rentę przyznaje się jako rentę stałą tylko wówczas, gdy całkowita niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym jest trwała i nie orzeczono o celowości przekwalifikowania zawodowego. Wynika stąd, iż niezbędną przesłanką przyznania takiej renty jest nie tylko istnienie niezdolności o charakterze trwałym, a więc nierokującym poprawy stanu zdrowia i odzyskania zdolności do pracy w gospodarstwie rolnym, lecz także brak możliwości przekwalifikowania się. Oznacza to, że nawet gdy niezdolność do pracy ma charakter trwały, renty na stałe nie będą przyznawane w sposób automatyczny, lecz w każdym takim przypadku będzie dokonywana ocena celowości przekwalifikowania zawodowego.

Zgodnie z § 7 rozporządzenia wykonawczego o celowości przekwalifikowania orzeka się, jeżeli osoba ubiegająca się o rentę trwale utraciła zdolność do pracy w gospodarstwie rolnym i może – po przekwalifikowaniu się – nabyć zdolność do pracy w zawodzie pozarolniczym. Przy orzekaniu o celowości przekwalifikowania bierze się pod uwagę takie same okoliczności, jakie są uwzględniane przy ocenie niezdolności do pracy w ogóle (zwłaszcza wiek) oraz ponadto posiadane kwalifikacje, zawód i możliwość dalszego wykonywania pracy zarobkowej. Pomocna w ocenie tych okoliczności ma być opinia psychologa i doradcy zawodowego. Organy orzekające są związane ponadto ustaleniami starosty w sprawie możliwości przekwalifikowania zawodowego.

Wynika stąd, iż przy orzekaniu o niezdolności stałej oceny rokowań co do odzyskania zdolności do osobistego wykonywania pracy w gospodarstwie rolnym dokonuje się wyłącznie według wiedzy medycznej i możliwość odzyskania tej zdolności przez przekwalifikowanie zawodowe nie jest – tak jak w systemie powszechnym – elementem tej oceny. To ostatnie stanowi wyłącznie kryterium przyznania renty stałej, gdy nie orzeczono celowości przekwalifikowania zawodowego, bądź renty szkoleniowej, gdy przekwalifikowanie takie jest celowe.

Zgodnie z § 5 ust. 2 rozporządzenia wykonawczego, orzekając całkowitą niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym o charakterze okresowym, ustala się jednocześnie – biorąc pod uwagę charakter i stopień naruszenia sprawności organizmu – także wskazania co do konieczności rehabilitacji w celu odzyskania zdolności do pracy w gospodarstwie rolnym. Przepis ten nie wskazuje wyraźnie, o jaki rodzaj rehabilitacji chodzi. Uwzględniając jednak treść § 3 pkt 3 tego rozporządzenia, w świetle którego przy orzekaniu o niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym ustala się także okoliczności dotyczące wskazań do rehabilitacji leczniczej, realizowanej przez Kasę, należy przyjąć, iż chodzi wyłącznie o rehabilitację leczniczą.

Zgodnie z art. 64 ust. 1 ustawy Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego podejmuje działania na rzecz pomocy ubezpieczonym i osobom uprawnionym do świadczeń z ubezpieczenia, uznanym okresowo za całkowicie niezdolnych do

pracy w gospodarstwie rolnym, ale rokującym jej odzyskanie w wyniku dalszego leczenia i rehabilitacji, albo zagrożonym taką niezdolnością. Działania te obejmują m.in. kierowanie na rehabilitację leczniczą do zakładów rehabilitacyjnych, wspieranie rozwoju rehabilitacji ambulatoryjnej, promocji zdrowia i profilaktyki zdrowotnej w środowisku wiejskim. Szczegółowe zasady prowadzenia rehabilitacji leczniczej przez Kasę określa rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 7 kwietnia 2005 r. w sprawie warunków i trybu kierowania przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego na rehabilitację leczniczą oraz udzielania zamówień na świadczenia i usługi rehabilitacyjne³⁰. W świetle przepisów tego rozporządzenia podstawę skierowania na rehabilitację leczniczą stanowi prawomocne orzeczenie lekarza rzeczoznawcy lub komisji lekarskiej Kasy, wydane osobie w postępowaniu orzeczniczym do ustalenia prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego rolników, zawierające wskazania do rehabilitacji leczniczej. Kasa ponosi całkowite koszty rehabilitacji leczniczej osoby skierowanej, łącznie z kosztami zakwaterowania, wyżywienia oraz przejazdów do zakładu rehabilitacyjnego. Na rehabilitację leczniczą kieruje się do zakładów rehabilitacji leczniczej, prowadzonych przez Kasę lub prowadzonych przez inne podmioty, z którymi Prezes Kasy zawarł umowę, po przeprowadzeniu konkursu ofert³¹.

Zgodnie z § 6 ust. 2 rozporządzenia wykonawczego, jeżeli stwierdzone naruszenie sprawności organizmu, powodujące całkowitą niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym, powoduje także niezdolność do samodzielnej egzystencji, to orzeka się o niezdolności do takiej egzystencji. Podobnie jak w systemie ogólnym, orzekanie o niezdolności do samodzielnej egzystencji ma charakter odrębny od ustalania całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym (art. 46 ust. 1 ustawy). Poważne zastrzeżenia budzi jednak sposób, w jaki ustawa określa to pojęcie. Zgodnie z definicją zawartą w słowniczku ustawy (art. 6 pkt 11a) ilekroć w ustawie jest mowa o stwierdzeniu niezdolności do samodzielnej egzystencji, to zawsze rozumie się przez to zaliczenie do I grupy inwalidów. Ustawa nie określa samodzielnie pojęcia inwalidztwa I grupy; nie jest też możliwe odwołanie się w tej kwestii do ogólnych przepisów emerytalnych. Na gruncie powszechnego systemu ubezpieczeń społecznych pojęcie inwalidztwa i grup inwalidzkich zostało bowiem zniesione już z dniem 1 września 1997 r. i począwszy od tej daty, ilekroć w przepisach ubezpieczenia społecznego jest mowa o inwalidach I grupy, należy przez to rozumieć całkowitą niezdolność do pracy i niezdolność do samodzielnej egzystencji³². Zawarta w ustawie definicja niezdolności do samodzielnej egzystencji, odwołująca się do pojęcia inwalidztwa I grupy, budzi zastrzeżenia przede wszystkim dlatego, iż została wprowadzona

³⁰ Zamieszczone w Dz.U. Nr 74, poz. 657.

³¹ Szerzej W. Kobielski, *Prewencja i rehabilitacja w działalności KRUS*, Ubezpieczenia w Rolnictwie, Materiały i Studia 2000, nr 4(8).

³² Por. art. 10 ustawy z dnia 28 czerwca 1996 r. o zmianie niektórych ustaw o zaopatrzeniu emerytalnym i o ubezpieczeniu społecznym (Dz.U. Nr 100, poz. 461).

do ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników z dniem 1 stycznia 1997 r.³³, a więc kiedy już było wiadomo, iż w krótkim czasie (od 1 września 1997 r.) pojęcie grup inwalidzkich przestanie obowiązywać.

Pomijając przedstawione zastrzeżenia, niezdolność do samodzielnej egzystencji należy – stosownie do art. 13 ust. 5 ogólnej ustawy emerytalnej – rozumieć jako naruszenie sprawności organizmu w stopniu powodującym konieczność stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innej osoby w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych. Stwierdzenie całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym i niezdolności do samodzielnej egzystencji stanowi – zgodnie z art. 27 ustawy – podstawę przyznania dodatku pielęgnacyjnego do rolniczej emerytury lub renty na zasadach i w wysokości określonych w ustawie emerytalnej.

3. Tryb orzekania o niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym

Jak już wspomniano, przed 1997 r. orzekanie o długotrwałej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym należało do komisji lekarskich ds. inwalidztwa i zatrudnienia. Budziło to zastrzeżenia, ponieważ członkowie komisji przy orzekaniu o tej niezdolności w niedostateczny sposób uwzględniali specyfikę niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym i jej związek z warunkami występującymi w konkretnym gospodarstwie rolnym, kierując się niekiedy zbyt ogólnymi zasadami obowiązującymi przy ustalaniu inwalidztwa w systemie powszechnego zaopatrzenia pracowników³⁴. Z tego powodu postulowano stworzenie odrębnego aparatu orzeczniczego do oceny niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym, warunkującej przyznanie inwalidzkiej renty rolniczej. Postulat ten został spełniony z dniem 1 stycznia 1997 r., gdyż od tej daty – zgodnie z art. 46 ustawy – orzeczenia dotyczące stwierdzenia niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym, ustalenia niezdolności do samodzielnej egzystencji oraz wskazań do rehabilitacji, w związku z prowadzonym postępowaniem o ustalenie prawa do świadczeń z ubezpieczenia rolniczego, wydają w I instancji lekarze rzeczoznawcy Kasy, a w II instancji – komisje lekarskie Kasy. Nadzór nad orzekaniem przez te organy sprawuje Prezes Kasy. Prawomocne orzeczenie lekarza rzeczoznawcy lub orzeczenie komisji lekarskiej Kasy stanowi podstawę do wydania decyzji w sprawie świadczeń przewidzianych w ustawie, do których prawo zależy od stwierdzenia całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym lub niezdolności do samodzielnej egzystencji.

³³ Ustawą z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, cyt. w przypisie 10.

³⁴ Zwraca na to uwagę również B. Wierzbowski w glosie cyt. w przypisie 8, s. 40; por. też orzeczenia podane tam w przypisie 9.

Tryb postępowania orzeczniczego, kwalifikacje lekarzy, tryb wnoszenia odwołań od orzeczeń lekarzy rzeczoznawców Kasy oraz formy nadzoru nad orzecznictwem tych organów regulują przepisy wspomnianego już wcześniej rozporządzenia Ministra Polityki Społecznej z dnia 31 grudnia 2004 r. w sprawie orzecznictwa lekarskiego w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (§ 11–22). Zawarte w nim regulacje w zasadzie nie odbiegają od trybu orzekania o niezdolności do pracy dla celów rentowych na gruncie ogólnego systemu emerytalnego³⁵. Należy jednak zauważyć, iż dwuinstancyjny tryb orzekania w systemie ubezpieczenia rolniczego został wprowadzony znacznie wcześniej (od 1 I 1997 r.) niż w ogólnym systemie emerytalnym; w tym ostatnim bowiem komisje lekarskie, jako II instancja, funkcjonują dopiero od 1 stycznia 2005 r. Warto też dodać, iż w ubezpieczeniu rolniczym aż do daty wejścia w życie wspomnianej nowelizacji przepisów z 2004 r., były wyznaczane z urzędu terminy badań kontrolnych w przypadkach przyznania rolniczej renty inwalidzkiej, jako renty okresowej (por. art. 46 ust. 2 pkt 3 oraz § 5–7 rozp. wyk. z 1991 r.). Po wspomnianej nowelizacji Kasa nie przeprowadza badań kontrolnych z urzędu, ustalając jedynie przy niezdolności okresowej – przewidywany okres jej trwania. Jest to rozwiązanie przyjęte za wzorem uregulowania obowiązującego w systemie ogólnym już od 1 września 1997 r.

Jedyną zauważalną różnicą dotyczącą orzekania o niezdolności do pracy w omawianych systemach jest to, że lekarze rzeczoznawcy Kasy, ustalając całkowitą niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym, nie tylko biorą pod uwagę możliwość przywrócenia zdolności do pracy w tym gospodarstwie przez leczenie i rehabilitację, lecz także ustalają wskazania do rehabilitacji leczniczej realizowanej przez Kasę. W systemie powszechnym możliwość przywrócenia niezbędnej sprawności w drodze leczenia i rehabilitacji jest także brana pod uwagę przy ocenie stopnia niezdolności do pracy i przewidywanego okresu jej trwania oraz rokowań co do odzyskania zdolności do pracy (art. 13 ustawy emerytalnej). Kierowanie natomiast do ośrodków rehabilitacyjnych osób zagrożonych niezdolnością do pracy lub pobierających już renty okresowe z tytułu niezdolności do pracy następuje odrębnie, w ramach prowadzonej przez ZUS prewencji rentowej³⁶. Podstawą skierowania przez ZUS na rehabilitację leczniczą jest wydane w odrębnej procedurze orzeczenie lekarza orzecznika ZUS o potrzebie rehabilitacji leczniczej. Co do zasady lekarz orzecznik ZUS orzeka o potrzebie rehabilitacji ubezpieczonego lub rencisty, którzy rokują odzyskanie zdolności do pracy po przeprowadzeniu tej rehabilitacji, na wniosek lekarza prowadzącego. Lekarz orzecznik może jednak orzec o potrzebie rehabilitacji leczniczej także w trakcie orzekania o niezdolności do pracy dla celów rentowych albo wykonując kontrolę

³⁵ Por. rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 14 grudnia 2004 r. w sprawie orzekania o niezdolności do pracy (Dz.U. Nr 273, poz. 2711).

³⁶ Por. art. 69 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2007 r., Nr 11, poz. 74).

prawidłowości wystawiania zaświadczeń lekarskich, bądź orzekając o okolicznościach uzasadniających przyznanie świadczenia rehabilitacyjnego³⁷.

4. Uwagi końcowe

Z dotychczasowych uwag wynika, iż po nowelizacji ustawy w 2004 r. podstawowa przesłanka nabycia prawa do renty rolniczej, jaką jest całkowita niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym, została zaostrzona zmianą kryteriów orzeczniczych. Nadal jednak jest to niezdolność o charakterze zawodowym. Wydaje się natomiast, iż wspomniana nowelizacja zapoczątkowała kierunek zmian zmierzający do zbliżenia pojęcia niezdolności do pracy w systemie ubezpieczenia rolniczego do definicji tej niezdolności obowiązującej w systemie powszechnym. Przemawia za tym, oprócz wspomnianej już rezygnacji z kryterium „przeciwskazań do wykonywania pracy w gospodarstwie rolnym” na rzecz rzeczywistej utraty zdolności do takiej pracy, także zwłaszcza wprowadzenie instytucji renty szkoleniowej. Zgodnie z art. 21b ustawy, renta szkoleniowa przysługuje ubezpieczonemu spełniającemu ogólne warunki do uzyskania renty rolniczej, w stosunku do którego orzeczono celowość przekwalifikowania zawodowego ze względu na trwałą, całkowitą niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym. O celowości przekwalifikowania orzeka się, jeżeli osoba może po przekwalifikowaniu nabyć zdolność do pracy zarobkowej w zawodzie pozarolniczym.

Wprowadzenie renty szkoleniowej jest wyrazem nowego podejścia do inwalidztwa rolników. Jest to rozwiązanie uwzględniające już istniejące i te, które nastąpią w przyszłości, zmiany strukturalne w rolnictwie, rozwój infrastruktury na wsi i w jej pobliżu oraz rozwój przedsiębiorczości samych rolników, w których wyniku rolnik w niezaawansowanym wieku, niezdolny do pracy w gospodarstwie rolnym, będzie mógł – po przekwalifikowaniu zawodowym – podjąć pracę poza tym gospodarstwem lub poza rolnictwem. W aktualnym uregulowaniu, jak wspomniano, możliwość odzyskania zdolności do innej pracy przez przekwalifikowanie się nie stanowi przeszkody do ustalenia całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym ze względu na zawodowy charakter tej niezdolności, nie pozwala jednak na przyznanie renty rolniczej na stałe. Należy sądzić, iż z czasem możliwość przekwalifikowania się stanie się, podobnie jak w systemie powszechnym, jednym z niezbędnych kryteriów decydujących o ustaleniu niezdolności do pracy rolnika, uprawniających go do renty z tego tytułu.

Dodatkowo należy również wspomnieć, iż na gruncie omawianego systemu okoliczność, iż całkowicie niezdolny do pracy w gospodarstwie rolnym rolnik jest jednak zdolny do pracy poza tym gospodarstwem, mimo iż nie była brana

³⁷ Zagadnienia te reguluje rozporządzenie RM z dnia 12 października 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu kierowania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych na rehabilitację leczniczą oraz udzielania zamówień na usługi rehabilitacyjne (Dz.U. Nr 131, poz. 1457).

pod uwagę przy ocenie niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym, to jednak wpływała i nadal wpływa na zakres uprawnień rentowych rolnika. Zgodnie z art. 22 ustawy, poza wspomnianym przypadkiem, w którym renta jest przyznawana na stałe, renta rolnicza z tytułu niezdolności do pracy przysługuje jako renta okresowa przez okres wskazany w decyzji Prezesa Kasy lub do czasu objęcia rencisty innym ubezpieczeniem społecznym. To ostatnie rozwiązanie w pewnym stopniu koryguje skutki przyjęcia w omawianym systemie koncepcji inwalidztwa zawodowego. W wyroku z dnia 30 maja 2000 r., K 37/98, Trybunał Konstytucyjny uznając, iż przepis art. 22 ust. 1 ustawy, regulujący tę kwestię, nie narusza art. 2 i 32 Konstytucji, stwierdził, iż regulacja ta jest uzasadniona konstrukcją inwalidztwa przyjętego w ubezpieczeniu rolniczym, funkcją rolniczej renty okresowej (ochrona jedynie przejściowej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym), zasadami obowiązkowego ubezpieczenia rolników (nieobejmującego rolników podlegających już innemu ubezpieczeniu) oraz względami finansowymi (składki rolników tylko w niewielkiej części pokrywają wypłacane im emerytury i renty)³⁸.

Z nowym uregulowaniem pojęcia niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym koresponduje też wprowadzona w wyniku nowelizacji z 2004 r. możliwość znacznie dłuższej niż dotąd wypłaty zasiłku chorobowego. Zgodnie z obowiązującą aktualnie regulacją, jeżeli po wyczerpaniu okresu 180 dni pobierania zasiłku chorobowego ubezpieczony jest nadal niezdolny do pracy, a dalsze leczenie lub rehabilitacja rokują odzyskanie zdolności do pracy, to wypłatę wspomnianego zasiłku przedłuża się na okres niezbędny do przywrócenia tej zdolności, jednak nie dłużej niż o dalsze 360 dni (art. 14 ustawy). Wydłużony zasiłek chorobowy w systemie ubezpieczenia rolniczego pełni funkcję identyczną z tą, którą w systemie ogólnym spełnia świadczenie rehabilitacyjne; zbliżony jest także maksymalny okres jego wypłaty. Rozwiązanie to będzie służyło ograniczeniu liczby przypadków ustalania całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym i przyznawania rent na krótki okres³⁹.

Ogólnie więc perspektywę ograniczenia liczby rent rolniczych, przyznawanych z tytułu niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym, stwarzają – oprócz nowego ukształtowania samego pojęcia tej niezdolności – także takie nowe rozwiązania, jak orzekanie o rehabilitacji leczniczej, wydłużony okres wypłaty zasiłku chorobowego oraz wprowadzenie renty szkoleniowej.

³⁸ Orzeczenie opublikowano w Dz.U. z 2000 r., Nr 45, poz. 531.

³⁹ Wg M. Cieplińskiego, *op. cit.*, s. 49, około 60% rent jest przyznawanych na okres do jednego roku, a nieco ponad 30% na okres do dwóch lat.